

Қаймова Б.Қ.,
**Түс компонентті
фразеологиялық бірліктердің
этномәдени ерекшеліктері**

Түр-түс концептісін туыс емес тілдер мен мәдениеттер контексінде салғастыра зерттеу ассоциативтік қатынасқа құрылған адамдардың ойлау әрекетін, тіпті, тұтастай ұтаралық мәдениетті салғастыруды қажет етеді. Қандай тарихи дәуірде болмасын халықтар тілдерінің қоғамдық даму барысындағы атқаратын қызметі өте зор, өйткені ұлттық мәдени дүниенің даму деңгейі тілдің даму шеңберімен тығыз байланысты. Ал осы әдеби тілдің байлығын, мәдениетін, оның көркемдігін, бейнелілігін арттыратын лексикалық категориялар – сөз тіркестері, сөздер, тұрақты сөз тіркестері. Түр-түс концептісінің қалыптасуына белгілі бір жағдайлар негіз болады да, әр халықтың мәдени дәстүрін, әдет-ғұрпын, мекендеген географиялық ортасын, діни наным мен дүниетанымын, психологиясын көрсетеді. Бірақ бұлардың бәрі әр тілде әр түрлі сөз және сөз тіркестерімен де, сондай-ақ, нақты образдармен де беріледі. Сондықтан тілі, діні, салт-санасы бір-біріне ұқсамайтын халықтардың тілдік тұлғалары арқылы берілетін түр-түстерінде ортақтықтар мен айырмашылықтар, сонымен қатар ерекшеліктер де көп кездеседі. Бұл әр тілдің өзінің қалыптасу заңдылығына байланысты. Бұл мақалада қазақ және ағылшын тілдеріндегі түс компонентті фразеологиялық бірліктердің сол тілдердің этномәдени ерекшеліктерінің көрсеткіштері бола алатындығы айтылады. Қос тілде жиі және сирек кездесетін түс компонентті фразеологиялық бірліктерге мысалдар келтіріліп, салғастырылады. Кез-келген тіл сияқты, қазақ тілінің де, ағылшын тілінің де дүниетанымы мен әдет-ғұрып ережелерін, тыныс-тіршілігі элементтерін түс атаулары арқылы да аңғаруға болады. Әлемнің тілдік бейнесін түзде түс компонентінің атқаратын рөлінің кем емес екендігі аңғарылады.

Түйін сөздер: фразеологиялық бірліктер, концепт, әлемнің тілдік бейнесі, метафора.

Kaimova B.K.
**Ethnocultural features of
phraseological units with colour
component**

At any period of history, you can appreciate the role of functions of language in social development, as the level of development of the national culture is closely linked with the development of language. One of the lexical categories enriching the literary language and culture, as well as its artistry and imagery, is phraseology. Our paper considers phraseological units with color components. The concept of colour is generated due to certain circumstances, and it shows the cultural life, traditions, geographical habitat, religion, beliefs, philosophy, and psychology of each nation. In this article, it is shown how phraseological units with colour components in the Kazakh and English languages may become indicators of ethnocultural differences. The given examples illustrate phraseological units with often/rarely used colour components in both languages. It is well known, that in every language, phraseological units with colour components can reflect customs, world outlook, mode or way of life.

Key words: phraseological units, concept, language culture of world, metaphor.

Қаймова Б.Қ.
**Этнокультурные особенности
фразеологических единиц
с цветокомпонентами**

Какой бы исторический период не рассматривался, всегда заметна роль функции языков в социальном развитии, поскольку уровень развития национальной культуры тесно связан с развитием языка. Одной из лексических категорий, которые обогащают литературный язык, культуру, его художественность и образность, являются фразеологические единицы. Предметом нашего рассмотрения являются именно фразеологические единицы с цветокомпонентами. Из-за определенных обстоятельств порождается концепт цвета и показывает культурный быт, традиции, географическое место обитания, религию, верования, мировоззрение, психологию каждого народа. В данной статье сопоставляются фразеологические единицы казахского, английского языков, которые являются показателями этнокультурных различий данных языков. Приведены примеры фразеосочетаний с часто и редко используемыми цветокомпонентами.

Ключевые слова: фразеологическая единица, концепт, языковая картина мира, метафора.

ТҮС КОМПОНЕНТТІ ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫҚ БІРЛІКТЕРДІҢ ЭТНОМӘДЕНИ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Түр-түс концептілері – белгілі бір халықтың дәстүрлі дүниетанымын айқындайтын негізгі нышандары. Өйткені әр халық, ұлт түсінігіндегі түстердің өзіндік ұғымы мен беретін мағынасы, бейнелейтін таңбасы болады.

Әр халықтың тарихи мәдениеті, қоршаған ортасы, салт-санасы, ұлттық психологиясы, діни наным-сенімі, ойлау әдісі т.б. ұқсамағандықтан, түр-түс атауларының ассоциациялық мәні мен ұлттық тілдегі қолданысында айырмашылықтар болатындығына көз жеткіздік. Мысалы: Қазақ халқында «сары» түс күн шуағын, жылуды символдайды. Сары түстің қазақ халқы үшін қолданыс аясы – аса ауқымды емес. Ағылшын халықтарында сары түс сатқындық, тұрақсыздық, қызғаншақтық символы. Ал «сары» қытайларда «император түсі». Қытайлардың жер құдайына табынуының символы. Сары түс – қытай халықтарында орталықты, жер кіндігін білдіреді. Патшалық биліктің, шексіз құқықтың символы.

«Қызыл» түс – қазақ және қытай халықтарында жалынды жастықтың, қызыл арайдың, күн шапағының белгісі. Ағылшындарда төңкеріс символы.

Қазақ халқының ұлттық болмысында айдай ару образын үнемі контрасты үш түс – ақ, қара, қызыл түстер арқылы сомдаса, қытайлар қызыл, жасыл түс негізінде албырт жастық пен әсемдікті бейнелейді.

«Көк» түс қазақ, ағылшын, қытай халықтарында мәңгіліктің, адалдықтың, кішпейілділіктің, бейбітшіліктің символы. Ағылшын халықтарында «көк» түс қасірет пен екі жақтылықты білдіреді. Қазақ халқында «жасыл» түс атауы, қытай халқында «көк» түс атауы тар мағынада қолданылады [1, 42].

Осындай халқының этномәдени ерекшелігін, дүниетанымын, мәдениеті мен салт-дәстүрінің көрсеткіші саналатын – түс атауларын әрбір халықтың фразеологиялық бірліктері мен мақал-мәтелдерінде кездестіруге болады. Алдымен, мақал-мәтелдерге тоқталсақ:

Мақал-мәтелдер халық – даналығы. Олар белгілі бір халықтың дүниетанымын, табиғат, қоғам құбылыстарын өз тұрғысынан бағалауға, қоғамдық қарым-қатынасты, салт-сананы, әдет-ғұрыпты, наным-сенімді анықтауға арналған сан ғасырлық тәжірибенің жиынтығы. Сондықтан да мақал-мәтелдер

дің мәдени, рухани өмірімізге қатысы жоқ саласы кездеспейді. Тіл мүмкіншілігін мейлінше кең пайдаланып, ылғи толығып, толассыз дамып отыратын осы қазынамыз түр-түс атауларын да мол қамтиды екен.

Дегенмен, мақал-мәтелдердің түр-түс әлеміне қатыстығын сөз еткенде айта кетер жағдайлар да бар. Солардың бірі – мақал-мәтел жасаушы түр-түске қатысты тіркестердің көбі өздерінің түстік мағынасында қолданылмайды. Кез келген осындай тіркесті ашып қарасақ, бірден байқала бермейтін, түп негізі, дүниеге келу жолы тіпті арыдан басталатын экономикалық, әлеуметтік, этнографиялық салт-санамен астарлас жатқан ұғымдарға, түсініктерге барып саятынын көреміз.

«Ақ» сөзі қазақ тілінде аса бай, соншалықты нәзік сан қырлы сырлы мағынаға ие. Жалпы халқымыз киелі нәрселер мен қасиетті заттарды ақ атауымен атап, оларды аққа балаған. Себебі, бұл қазақтың ең қасиетті тағамы

– сүттің түсі. Сондықтан да сүттің түсі қазақ ұғымында көптеген жағымды ұғымдардың рәмізіне айналған. Осы бір жақсылықтың, адалдықтың, әділдіктің белгісі болып саналатын ақ сөзі мақал-мәтелдер мен тұрақты тіркес құрамында бұдан өзге де мән-мағынаға ие болады.

Ақ түсіне байланысты тұрақты тіркестер:

Бұл саладағы тұрақты тіркестер табиғат құбылыстарын, жер мен оның бедерін, жыл, ай, апта, тәулік мерзімінің әртүрлі көрінісін анықтауға қатысады.

Ақ тұман – боз тұман, ақ бұлттай ұйыған туман.

Ақ жауын – ұзаққа созылып майдалап жауатын жаңбыр.

Ақ түтек боран – көз ашқысыз желдете жауған қар.

Ақ қар, көк мұз – қыстың қақаған аязды кезі.

Ақ тақыр – беті кеуіп, шаңдағы шығып жатқан тақыр.

Ақ алаң шақ – уақыт мезгілі, елең-алаң, таң атып келе жатқан кездегі немесе күн батып бара жатқан кездегі көк жиектің бозарыңқы тартуы.

Ақ адыр – жем-шөбі мол тау сілемі.

«Қара» түсі. Ал, табиғатта, адам қоғамында басқа түр-түстер сияқты қара түстің де толып жатқан ауыспалы, шартты, символикалық мағыналары бар. Бұл тек қазақ тілінде ғана емес бүкіл түркі дүниесіне ортақ құбылыс. Түркі тілдеріндегі түр- түс атауларының мағынасын арнайы зерттеген академик А.Н.Кононов тек «қара» сын есімнің өздерінде ғана 20 шақты қосымша, қосалқы, ауыспалы мағыналар бар екенін ескертеді. Олар орысша мынандай сөздердің баламасы ре-

тінде қолданылады: 1) «темный», «мрачный»; 2) «суровый»; 3) «печальный», «несчастный»; 4) «скот» т.б.

Ақ пейілдің аты арып, тоны тозбайды / ауыс/. Пейілі кең, ниеті түзу адам берекеге кенеліп, бақ-дәулеті тасып, жаны жомарт жүретіндіктен, ол ел- жұртқа қызмет етуден шаршамайды, жалықпайды, аты да арымайды, тоны да тозбайды.

Ақтың атын ақымақ өшіре алмайды /ауыс/. Барша өмірін адал еңбекпен өткізіп, жақсылықтың, игіліктің отын тұтатып, таза жүріп, таза тұрған адамның істеген оң ісін есерсоқ, ақымақ адамдар жоққа шығара алмайды, себебі «адамның оң-теріс ісіне әрқашан да қауымның өзі-ақ әділ бағасын бере алар».

Дененің ақтығы мен қаралығы моншаға түскенде белгілі. 1. Адам үнемі киім киіп жүретін болғандықтан, дене түсі басқаларға білінбейді. Оны тек шешініп, моншаға түскенде көруге болады; 2. Адамның сыры ішінде, оның сырт пішініне, түр-түсіне қарап білуге болмайды, оны тек реті келгенде, іш сырын ақтарысып сөйлескенде ғана білуге болады. Табиғаттың енді бір ғажабы, жаратылыс кереметі – адам. Бұл саладағы тұрақты тіркестерді төмендегідей топтарға жіктеуге болады:

А) Адамның сыртқы қабілеті, түр-тұлғасын портретін сипаттайтын тіркестер.

Ақ құба – сұлу, сымбатты кісінің көркі тура-лы айтылады.

Ақ маңдай – әйелге тән әдемілікті, қабілеттілікті аңғартады.

Ақ білек- әдемілікті, қабілеттілікті ажарлайды.

Ә) Адамның жеке басына тән қасиеттерді, ішкі жан дүниесін айқындайтын оралымдар.

Ақ жүрек – таза, адал көңілді аңғартады.

Ақ пейіл- кіршіксіз, таза пейілді айқындайды.

Ақ көз – надан, ақымақ, қараңғы деген мәнді береді.

Ақ адам- адал, таза, жақсы адам.

Б) Адамның физикалық қалпын, физиологиялық ерекшеліктерін бейнелейтін тұрақты тіркестер.

Ақ тер, көк тер болды – қара суға түсті.

Қосағымен қоса ағару – өмірлік жарымен бірге қартаю мағынасын береді.

Ақ сайтаны ұстады – ашу-ызасы келді, арқасы қозды деген мағынада.

Ағынан ақтарылды – еш нәрсені жасырмады, ішіне еш сыр бүкпей, ашық айтты, бар сырын ақтарды дегенді білдіреді.

Ақ сүтін ақтау – адал ниетімен борышын өтеу, ата-ананың ізгі тілегін орындау. Қазақ хал-

қы дүние тұтқасы, барлық тіршіліктің бесігі, адамзат өмірін өрбітуші ананы «ақ ана» дейді, оның махаббат мейірімімен, іңкәрлік сезімімен қайнар бұлақтай құйылған тіршілік нәрін – «ақ сүт атаған».

Көзін ағартты – ізін таптырмай кетті.

Қазақта қуаныштың, адалдықтың, сән салтанаттың, жақсылықтың символына айналған ақ түске қарама-қарсы қайғы қасіреттің, жамандықтың белгісі – қара түс. Қара түске байланысты мақал-мәтелдерде адам бойындағы жаман қасиеттерге қатысты айтылса керек.

Қарау адам – күншіл, Мекер адам – міншіл. Қарау адамның қараулығы барды көре алмауға байланысты болса, қу адамның мекерлігі – біреуге мін таққыштығы, кемітіп-кемсітіп отыруы.

Айғыр туған жампоз бар, нар демесең нанығысыз, Қарадан туған жігіт бар, ханға күнін салғысыз.

Мұндағы қара ханның төменгі сатысы, күнінен туған жігіт мағынасында берілген.

Жаман адам – құлқынның қара қабы. Кәрі атын мақтаған қара жаяу қалар деген мақалдарда қара түсі адамға байланысты қолданылса керек.

Алғыс-қарғыс мәндегі түстердің мағынасы.

Жүзі қара! (қарғыс). Жүзі қара – ұятсыз, арсыз, қара бет мағынасын береді. *Қараң өшкі!* (қарғыс). Қараң өшкір – көзің жоғалсын мәнін аңғартады.

Көсегең көгерсін! (алғыс). Бұл тіркес өркенің өссін, бағың ашылсын мәнінде [5, 19].

Негізінен, тұрақты тіркестер белгілі бір халықтың дүниетанымын, табиғат, қоғам құбылыстарын өз тұрғысынан бағалауға, қоғамдық қарым-қатынасты, салт-сананы, әдет-ғұрыпты, наным-сенімді анықтауға арналған сан ғасырлық тәжірибенің жиынтығы. Сондықтан да олардың мәдени, рухани өмірімізге қатысы жоқ саласы кездеспейді. Тіл мүмкіншілігін мейлінше кең пайдаланып, ылғи толығып, толассыз дамып отыратын осы қазынамыз түр-түс атауларын да мол қамтиды екен.

Түр мен түске байланысты тұрақты сөз тіркестері тақырыптық жағынан топтастырғанда анықтағанымыз: адамға байланысты оның сырт келбетін, психикалық-физиологиялық ерекшеліктерін, моральдық қалпын, іс-әрекетін, ойлау, сөйлеу қабілетін, туыстық қатынастарын, адамдар арасындағы өзара қарым-қатынасын, тән және жан қажеттіліктерін бейнелейтін тіркестер өте мол [4, 31].

Ал, ағылшын тіліндегі түс компонентті фразеологиялық бірліктерге келсек:

A white-collar worker/job etc (a non-manual worker e.g. office worker/ professional or business work etc.) – онша ауыр іс-әрекет жасамайтын адам жайлы сөз болып тұр.

A (little) white lie (a lie which does no harm and is more polite than the truth, usually told to spare someone's feelings or for convenience. I don't want to go to Steve's party, so I'll him I won't be in town until late on that evening. A little white lie is better than hurting his feelings) ешкімге зияны жоқ жалған, «ардақты өтірік», орыс тілінде «сладкая ложь».

«White elephant» (rare, valuable but perhaps unwanted) – сирек кездесетін бағалы кей жағдайда қажетсіз зат [15, 37].

«White knight» (someone who comes to another person's rescue, someone perceived as being good, noble) – өзгеге қол ұшын беретін жомарт, мейірімді жан, «ақ көңіл», «ақ жүрек» деген метафораларды келтіруге болады.

«White list» (list of good or acceptable items) – жақсы, жағымды іс-әрекеттер тізімі.

White bread – adj American informal, ordinary or traditional, used especially to refer to the behaviour and values typical to the white North Americans.

Blue blood (be royal or aristocratic in origin. Adjective blue-blooded. Scott is trying to trace his ancestry. *His mother told him that generations ago there was blue blood in the family*) – қазақ тіліндегі баламасы «ақ сүйек», яғни хан тұқымы, бай әулеттің адамы, мирасқоры дегенді білдіреді.

A blue-collar worker /job etc. (a manual or factory worker, i.e. not an office worker) – қазақ тіліндегі баламасы «қара жұмысшы».

Blue devils – мұң, қайғы, сары уайым деген мағынаны білдіреді.

A/the blue-eyed boy (a man or boy who is somebody's favorite and with whom he can find no fault. *Brian was always jealous of his younger brother, because he knew that Tim was their mother's blue-eyed boy*) – қазақ тілінде «көк көзді бала» деген сөз тіркесі тура мағынада, яғни баланың көзінің түсін білдіретін сөз тіркесі.

A blue film/ movie etc. (an obscene or pornographic film/movie etc. *There has been a considerable rise in the production of blue movies since video recorders came on the market*) – «көгілдір экран» деген тіркес, ағылшын тіліндегідей метафоралы тіркес емес, жай теледидар деген сөздің баламасы ретінде қолданылады.

Blue law – дін мен салт-дәстүрлерімен сертті заң. Бұл заң адам басына белгілі бір ахуалдардағы қандай да бір адамгершілік принциптерді

ұстануға міндет артады. Мысалы, бұл заң жексенбі күндері есірткі, ішімдіктерді сатуға тиым сала алады. Blue laws заңы қазіргі кезде де кездеседі (әсіресе АҚШ пен Канадада).

Once in a blue moon (very rarely. Do you still go to art exhibitions?) – бұл түс компонентті фразеологиялық бірлік қазақ тілінде жай ғана «өте сирек» деп қолданылады.

Out of the blue (suddenly, unexpectedly) – кенеттен, күтпеген жерден, жай соққандай деген мағынаны білдіреді.

A true blue (a loyal Conservative with traditional views and values. *We all know how Simon will vote in the election. He's always been a true blue*) – дәстүрлі әдіспен, жолмен дегенді білдіреді.

Be green (informal to be trusting, naive and easily deceived through lack of experience; be inexperienced or new to something. Note: *as green as grass*. When I joined this company as a junior clerk ten years ago, I was as green as grass. But I've learnt a lot since then) – тәжірибиесі аз болу деген мағынада.

A green belt (an area of fields and woodlands around a town. The planning committee is firmly opposed to any building in the green belt) – «жасыл желек», «жасыл алқап» деген мағынада. Ескертін жайт, қазақ тілінде кей жағдайда «жасыл» түсінің орнына «көк» түсі қолданылады.

Give someone/ get the green light (give/ get approval or permission to start doing something. The budget has been approved, so we've got the green light to order the new scientific equipment for the department) – қазақ тілінде «ақ жол» деген метафораға сәйкес келеді.

Green with envy (extremely envious of someone or something. *When Kathy hears that the boss is going to make you her personal assistant and not her, she'll be green with envy!*) – қызыға да қызғана қарау мағынасында.

Have green fingers (be good at gardening, looking after plants etc. *Madge can get anything to grow – she's really got green fingers!*) – бақшада қабілетті адам.

A black day for someone/something (an unhappy when something bad or sad happens. *The day of the Channel ferry disaster was certainly a black day for all the families concerned*) – қазақ тіліндегі баламасы «қара күн», адам басына туған қайғылы, қиын заман деген мағынада.

A black list (a list of person who are considered to be dangerous/ undesirable/ disloyal etc. *He knows that his name is on the black list, so he may try to*

enter the country using a false passport) – қазақ тілінде де соңғы кездері «қара тізім» атты түс компонентті метафора жиі қолданылуда, оның мағынасы жағымсыз заттар я болмаса адамдар жазылған тізім. Сонымен қатар, қазақ тілінде «қара қағаз» деген бұрыннан келе жатқан қайғылы хабар (көбіне соғыс кездері адам өлімі жайлы жазылған қағаз) баяндалатын хабарлама қағаз түрін айтатын.

Be in the black (have money in one's bank account, be in credit. *I've paid off my overdraft and it's a good feeling to be in the black again*) – банкте несиесі болу деген мағынаны білдіреді, қазақ тілінде бұл метафора ондай мақсатта қолданылмайды.

Black and blue (having bruises on the body after an accident, fight etc. *Poor Liz took a few falls on her skiing holiday – she's black and blue!*) – адам денесінде жарақаттар болуы, қазақ тіліндегі баламасы «көк ала қойдай болу».

A black mark (a mental or written record of someone's misconduct, failure, etc. that counts against him. *Jackson failed to finalize an important contract in Chicago. He wasn't asked to resign but it was certainly a black mark against him*) – қазақ тілінде «қара баға» деп қолданылмайды.

A/the black sheep of the family (a person whose conduct is considered to be a disgrace to the family or the group. *Alex started taking drugs at college, failed his exams and has been jobless for the past three years. He's certainly the black sheep of the Spencer family*) – тікелей аударғанда «қара қой» деген қазақ тілінде ешқандай ауыспалы мағынаға ие емес.

Қорыта айтқанда, қазақ және ағылшын тілдеріндегі түс ұғымдарымен жасалған фразеологиялық тіркестердің шығу төркіні, қалыптасу жолдары айқындалып, халықтың дүниетанымындағы тілдік таңбалардың мәні ашылды.

Кез-келген тіл сияқты, қазақ тілінің де, ағылшын тілінің де дүниетанымы мен әдет-ғұрып ережелерін, тыныс-тіршілігі элементтерін түс атаулары арқылы да аңғаруға болады. Әлемнің тілдік бейнесін түзуде түс компонентінің атқаратын рөлінің кем емес екендігі аңғарылады.

Соңғы кезеңдерде түр-түс атаулары тақырыбы көптеген зерттеушілердің назарын аударып отыр. Өйткені түр-түс атаулары – әрбір халықтың өз игілігі. Шын мәнінде түр-түс атауларын білдіретін сөздер әр тілде де болсын, күрделі және көп деңгейлі түс символикасын білдіретін ауқымды ақпараттық әлеуетке ие болып табылады.

Әдебиеттер

- 1 Аитова Н.Н. Қазақ тіліндегі түр-түс атауларының когнитивтік семантикасы: филол. ғыл. канд. ... дис. – Алматы, 2006. – 172 б.
- 2 Ахметжанова Ф., Қайырбаева Р. Түр-түске байланысты тұрақты сөз тіркестері. – Алматы, 2001. – 131 б.
- 3 Жүсіпова Р.Б. Табиғат құбылыстарына қатысты ағылшын және қазақ тіліндегі мақал-мәтелдер // ҚазҰУ хабаршысы. Филология сериясы. – № 8.
- 4 Қайдаров Ә. Түр-түстердің тілдегі көрінісі. – Алматы: Ана тілі, 1992. – 157 б.
- 5 Қайдаров Ә.Т. Сырға толы түр мен түс. – Алматы, 1986. – 92 б.
- 6 Қайдаров Ә.Түр-түстердің тілдегі көрінісі. – Алматы: Ана тілі, 1992. – 156 б.
- 7 Кеңесбаев І.К. Фразеологиялық сөздік. – Алматы: Арыс, 2007. – 798 б.
- 8 Қожахметова Х, Жайсақова Р. Қазақша-орысша фразеологиялық сөздік. Алматы: Ғылым, 1981. – 245 б.
- 9 Лауланбекова Р.Т. Түр-түс компонентті күрделі аталымдардың танымдық сипаты: филол. ғыл. канд. ... дис. – Алматы, 2010. – 128 б.
- 10 Садықова Р.К. Түр-түс концептісінде қазақ халқының мәдениетінің көрінісі // Абай атындағы ҚазҰПУ-дың Хабаршысы. – 2012. – № 3. – Б. 38-41.
- 11 Сәтенова С.К. Қазақ тіліндегі қос тағанды фразеологизмдердің тілдік және семантикалық сипаты. – Алматы, 1997. – 183 б.
- 12 Смағұлова Г.Н. Мағыналас фразеологизмдердің ұлттық мәдениет аспектілері. – Алматы: Ғылым, 1998. – 194 б.
- 13 Смағұлова Г.Н. Фразеологизмдердің варианттылығы. – Алматы, 1996. – 126 б.
- 14 Phrasal Verbs Plus. – Macmillan, 2009.
- 15 Джарасова Т.Т. Fundamentals of the English language theory: Учебное пособие. – Алматы: Қазақ университеті, 2011. – 116 с.

References

- 1 Ai'tova N.N. Qazaq tilindegi tu'r-tu's atawları'ni'ng kogni'ti'vtik semanti'kasi':fi'lol. ghi'l.kand. ... di'ss. – Almati', 2006. – 172 b.
- 2 Ahmetjanova F., Qayi'rbaeva R. Tu'r-tu'ske baylani'sti' turaqti' so'z tirkesteri. – Almati', 2001. – 131 b.
- 3 Ju'sipova R.B. Tabi'ghat qubi'li'stari'na qati'sti' aghi'lshi'n ja'ne qazaq tilindegi maqal-ma'telder // QazUW habarshi'si'. Fi'lologii'ya seri'yasi'. – № 8.
- 4 Qaydarov A'. Tu'r-tu'sterding tildegi ko'rinisi. – Almati': Ana tili, 1992. – 157 b.
- 5 Qaydarov A'.T. Si'rgha toli' tu'r men tu's. – Almati', 1986. – 92 b.
- 6 Qaydarov A'.Tu'r-tu'sterding tildegi ko'rinisi. – Almati': Ana tili, 1992. – 156 b.
- 7 Kengesbaev I.K. Frazeologi'yali'q so'zdik. – Almati': Ari's, 2007. – 798 b.
- 8 Qojahmetova H, Jaysaqova R. Qazaqsha-ori'ssha frazeologi'yali'q so'zdik. Almati': Ghi'li'm, 1981. – 245 b.
- 9 Lawlanbekova R.T. Tu'r-tu's komponentti ku'rdeli atali'mdardi'ng tani'mdi'q si'patti': fi'lol. ghi'l. kand. ... di'ss. – Almati', 2010. – 128 b.
- 10 Sadi'qova R.K. Tu'r-tu's konceptisinde qazaq halqi'ni'ng ma'deni'etining ko'rinisi // Abay ati'ndaghi' QazUPW-di'ng Habarshi'si'. – 2012. – № 3. – B. 38-41.
- 11 Sa'tenova S.K. Qazaq tilindegi qos taghandi' frazeologi'zmderding tildik ja'ne semanti'kali'q si'patti'. – Almati', 1997. – 183b.
- 12 Smaghulova G.N. Maghi'nalas frazeologi'zmderding ul'tti'q ma'deni'et aspektileri. – Almati': Ghi'li'm, 1998. – 194 b.
- 13 Smaghulova G.N. Frazeologi'zmderding vari'anti'li'ghi'. – Almati', 1996. – 126 b.
- 14 Phrasal Verbs Plus. – Macmillan, 2009.
- 15 Djarasova T.T. Fundamentals of the English language theory: Uchebnoe posobie. – Almati': Qazaq wni'versi'teti, 2011. – 116 s.